

Västerås Barkarö kyrka

Inre renovering 2012

Antikvarisk rapport

Barkaröby 1:17
Västerås Barkarö socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Västerås Barkarö kyrka

Inre renovering 2012

Antikvarisk rapport

Barkaröby 1:17
Västerås Barkarö socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2012

Omslagsfoto: Stjärnvalv i koret efter rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-166-4

Tryck: Just Nu, Västerås 2012.

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Kyrkans historia	5
Genomförande	10
Långhuset	10
Valv och väggar	10
Snickerier och golv	16
Korfönster.....	18
Vapenhuset	19
Inventarier.....	20
Referenser.....	21
Kart- och arkivmaterial.....	21
Otryckta källor.....	21
Litteratur.....	21
Tekniska och administrativa uppgifter	21

Figur 1. Kyrkans läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan, skala 1:50 000.

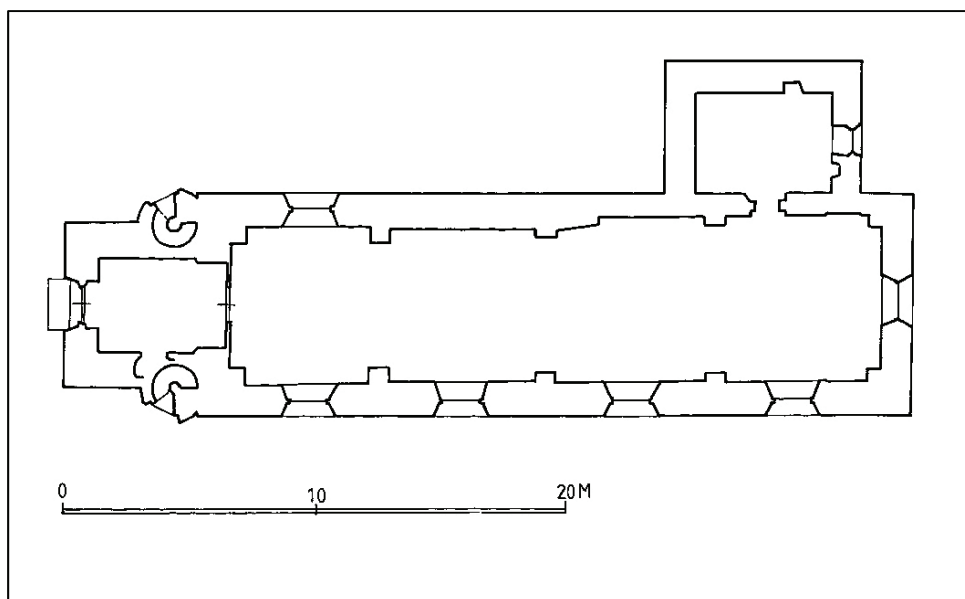
Inledning

Under 2012 har Västerås Barkarö kyrka genomgått en inre renovering. Stiftelsen Kulturmiljövård har av Västerås kyrkliga samfällighet anlitat för antikvarisk medverkan. Länsstyrelsen gav tillstånd till arbetet 2007-09-10, dnr. 433-9314-07. Arbetet har bl.a. omfattat rengöring och lavering av väggar och valv, retuschering av bänkkvarter och ommålning av dörrar och fönster. Rengöring av predikstol, orgelfasad, epitafium m.m. har utförts av konservator.

Figur 2. Kyrkan sedd från sydväst. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 3. Barkarö kyrka avbildad av Grau 1754.

Figur 4. Kyrkans mittparti är troligen från 1200-talet. Koret och sakristian kan ha tillkommit omkring 1300. Västpartiet med det nuvarande tornet stod klart 1769. Plan ur: Kilstrom 1983.

Bakgrund

Kyrkans historia

Kyrkan brukar anses vara byggd omkring 1200, ursprungligen bestående av långhus, ett lägre, smalare korparti i öster och litet västtorn utan klockor.¹ På 1300-talet kom koret att utvidgas till samma bredd som långhuset och en sakristia uppfördes mot norr. Under 1400-talet slogs två kryssvalv över långhuset och ett stjärnvalv över koret. Vid samma tid byggdes ett vapenhus på södra långhussidan. En stor upprustning av

¹ Hammarskiöld 2004.

kyrkan genomfördes på 1650-talet, då golv, murar och valv iståndsattes. Ett källarum tillkom under kor och sakristia och en benkammare i södra vinkeln mellan långhus och dåvarande torn. Vid en större utbyggnad 1765-69, ritad av överintendent Carl-Johan Cronstedt, förlängdes långhuset mot väster med en travé och ett större torn med välvt vapenhus och klockvåning tillkom. 1771 eldhärjades kyrkan och måste åter iståndsättas, oklart under hur lång tid. År 1867 revs vapenhuset mot söder och i den tidigare dörröppningen insattes ett fönster. Samtidigt vidgades kyrkans övriga fönsteröppningar och alltjämt befintliga gjutjärnsfönster sattes in. Kyrkorummets tidigare slutna bänkinredning ersattes med öppna bänkrader.

Kyrkan genomgick stor inre modernisering 1947. I samband med renoveringen ersattes 1867 års öppna bänkinredning med slutna bänkkvarter, samtidigt som mittgången breddades och belades med rött golvtegel. I anslutning till de nya bänkarna kläddes väggarna med paneler. Valvsprickor lagades, varpå väggar och valv avfärgades. Vapenhusets valv frilades. Som följd av att mittgången skulle breddas fick orgelläktarens nya bärande pelare. En ny läktarbarriär utfördes och ny lättbetongvägg i valvbågen mellan läktaren och södra torntrappan. Elsystemet förnyades och en gjutjärnsskapslad elcentral byggdes i sakristian.

År 1978 genomfördes en stor interiör och exteriör renovering. Fasaderna lagades och avfärgades, fönstren renoverades. Kyrkans järnplåttak från 1875 ersattes med nuvarande kopparplåtar. För att säkerställa murverkens stabilitet ökades de befintliga dragstagens dragspänning. Kyrkorummets valv och väggar rengjordes med bröd efter begränsade spricklagningar. Golven togs upp och efter urschaktning lades nya undergolv av lecabetong och sättgrus. Mittgångens tegelgolv återlades medan koret fick ett nytt kalkstensgolv på lägre nivå än förutvarande trägolv. En tegelmurad källare under koret sandfylldes. Tidigare träaltare och altarring ersattes med ett kalkstensbord och nya knäfall i lackat trä, ritade av arkitekt Nils-Olof Tollbom. I sakristian sandfylldes en gravkammare och nytt trägolv lades in. Elcentralen flyttades från sakristian till nytt utrymme under orgelläktaren, där även toalett, städrum och förråd inrymdes. Nya elradiatorer installerades.

I beskrivningen till den fotodokumentation som genomfördes i samband med kyrkans renovering 1978 finns en notering från 29/3 1978 om att korvalvet var sämre än väntat och sannolikt måste renskrapas och nykalkas. Vid borttagandet av bänkkvarter och golv hade några skelettdelar påträffats men någon ytterligare undersökning hade ej utförts. Under sakristians golv påträffades en välvd gravkammare med ett okänt antal träkistor vilka var förvånansvärt väl bevarade. Nedgången till gravkammaren fanns under det östra sakristiefönstret men kammaren sandfylldes i samband med renoveringsarbetena.

Figur 5. Barkaröby på geometrisk avmätning från 1691. Lantmäteristyrelsens arkiv akt T71-4:1.

Figur 6. Koret med den gamla altarringen före 1978 års renovering. Väggarna var kraftigt nedsmutsade. Foto: Stig Jansson.

Figur 7. Långhuset sett mot väster före 1978 års renovering. Foto: Stig Jansson.

Figur 8. Rengöring av korets stjärnvalv 1978. Foto: Stig Jansson.

Figur 9. Hela golvet bröts upp i samband med arbetet 1978. Foto: Stig Jansson.

Figur 10. Uppbrutet golv i långhuset. Foto: Stig Jansson.

Figur 11. Balustrad på äldre entresol i vapenhuset 1978. Den nya trappan är ej byggd vid fototillfället. Foto: Stig Jansson.

Figur 12. Nederst till vänster i bild syns den återfunna källaren i korgolvet. Foto: Stig Jansson.

Figur 13. Under sakeristians golv återfanns en välvd gravkammare, vilken sandfylldes. Foto: Stig Jansson.

Figur 14. Bänkkvarteren staplades i kyrkan. Foto: Stig Jansson.

Figur 15. Omläggning av golvet. Foto: Stig Jansson.

Figur 16. Kyrkan efter färdigställandet. Foto: Stig Jansson.

Genomförande

Långhuset

Valv och väggar

Valv och väggar var mycket smutsade före arbetets påbörjande. Naturstensmurarnas ojämnheter framträdde tydligt med gråa partier i kontrast till de slätare valven. Ytorna dammsögs och rengjordes med Akapadsvamp. Det var stora svårigheter att få rent de mycket smutsade och sotade partierna som bland annat fanns framme i koret med den vanliga Akapad-svampen. Först borstades de mest nedsmutsade partierna, exempelvis över bänkkvarteren, med mjuka mässingsborstar. Detta för att få bort det fett som annars gör att kalkfärgen inte får fäste vid underlaget. Därefter användes en mjukare variant av Akapadsvamp, Akapad vit, vilken beställdes från tillverkaren i Tyskland. Valven kunde emellertid rengöras med den vanliga varianten av Akapadsvamp. De spricklagningar som gjordes utfördes med ett hydrauliskt kalkbruk (CAL 144 fin) medan stockningsbruk och finstockningsbruk utgjordes av luftkalk. Därefter har putsade ytor laverats med gotlandskalk som pigmenterats.

I travé 1, koret, var väggarna och valvet kraftigt nedsmutsade. Underlaget var också glatt och gav dåligt fäste på vissa ställen. Valvet fick strykas sju gånger och väggarna nio gånger för att få täckning. I valvet fanns tjocka lager med färg och möjligen kan man ha sprutat på kalkfärg vid senaste reoveringen.

I travé 2 spjälkades det yttersta skiktet från underlaget på sina ställen. Möjligen har man använt sig av ett spackelartat material vid förra reoveringen. Den dåliga vidhäftningen kan möjligen också förklaras med att man slarvat med rengöringen vid tidigare reovering. Valvet fick strykas sex gånger och väggarna åtta gånger för att få täckning.

Travé 3 var inte fullt så nedsmutsad och därmed ströks såväl valv som väggar endast fyra gånger. En bomsläppa på nedre delen av norra väggen i travé 3 är noterad i samband med rengöringen. Putsen buktar utåt men har inga sprickor och åtgärdades därför inte.

Travé 4, läktarens valv, är avfärgat med sex strykningar i valvet och sju på väggarna.

Långhusets västra vägg, mot vapenhuset, består av en träfiberskiva. Denna var sedan tidigare målad med en modern färg men kunde nu avfärgas med Gotlandskalk i likhet med övriga väggar.

Figur 17. Kyrkorummet sett mot koret före arbetets påbörjande. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 18. Sotningen var kraftigast på väggarna av natursten medan de slätare tegelvalven var ljusare. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 19. Kyrkorummet sett mot väster och orgelläktaren. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 20. Korvalvet vid påbörjat arbete med rengöring, före laveling. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 21. Sprickor på norra väggen, travé 1, koret. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 22. Spricklagning norra väggen travé 1. Foto: Helén Sjökvist.

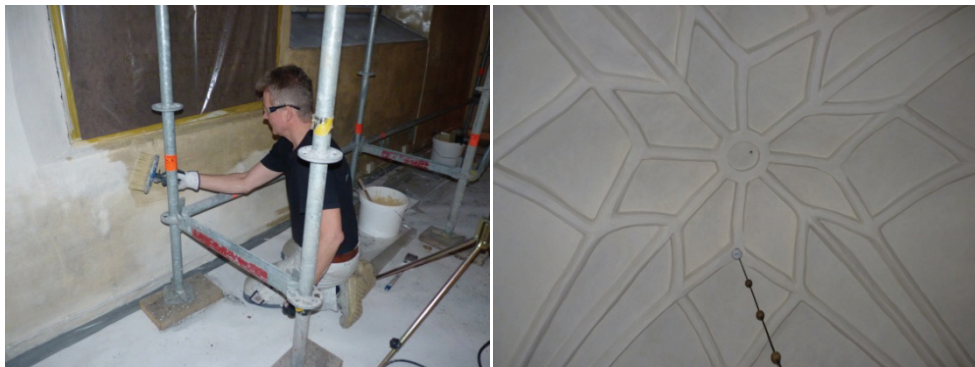
Figur 23. Spricklagning på södra väggen, travé 1. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 24. Valvribba i travé 1 före laveling. Det äldre färgskiktet fäster ojämnt vid underlaget. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 25. Till höger ligger den Akapadsvamp som användes till de mindre smutsiga ytorna såsom valven. Till höger den mjukare, vita Akapadsvampen som användes till mer nedsmutsade partier.
 Figur 26. Rengöring påbörjad under fönster, korets södra vägg. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 27. Lavering, korets södra sida. Foto: Helén Sjökvist.
 Figur 28. Korvalvet färdigställt. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 29. Travé 2 före påbörjad rengöring. Foto: Helén Sjökvist.
 Figur 30. Nålsprickor före rengöring i travé 2. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 31. Påbörjad rengöring med Akapadsvamp i travé 2. Foto: Helén Sjökvist.
 Figur 32. Travé 2 under rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 33. I travé 2 spjälkades det yttersta skiktet från underlaget på sina ställen. Möjligen har man använt sig av ett spackelartat material vid förra renoveringen. Det kan också bero på för dålig rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 34. Efter rengöring och lavering av travé 2. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 35. Bomsläppa på norra väggen i travé 3. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 36. Pågående lavering i travé 3. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 37. Travé 3 efter färdigställda arbeten. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 38. Travé 3 efter färdigställda arbeten. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 39. Trävel 4 före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 40. Trävel 4, under läktare påbörjad rengöring av särskilt smutsiga partier. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 41. Porigheter i tidigare putslager i trävel 4. Foto: Eva Carlin (beskuren).

Figur 42. Rengjort och laverat valv i trävel 4. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 43. Kyrkan sedd mot koret efter rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 44. Predikstolen efter rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Snickerier och golv

Bänkkvarterens trägolv har behandlats med två strykningar med linoljefernissa från Wibo. Små retuscher är gjorda på överliggarna i bänkkvarteren.

Fönsterbänkarna och fönsterbågarna är målade med Wibos gammaldags linoljefärg i samma kulör som befintligt, nämligen NCS 1500. Innerfönstren numrerades och togs till verkstad för åtgärder. En av de blyinfattade rutorna var skadad och fick ersättas med likvärdigt glas.

Dörrblad mellan orgelläktare och vapenhus, in emot läktaren, har målats med handbruten färg. Även orgelhusets sidor och baksida har målats med handbruten färg.

Dörren från koret till sakristian har inte målats, vilket uppgavs i bygghandlingen. Det befintliga färgskiktet är troligen tillkommet i samband med renoveringen 1978 men slitningarna omkring nyckel och ring ger ändå dörren en viss patina. Inga åtgärder har heller företagits inne i sakristian.

Taket under läktarunderbyggnaden är rengjort med en mild såpalösning. Läktarbarriären är rengjord.

En äldre färgställning på innerdörrarna i vapenhusets entré har skrapats fram, NCS S 6005 G80Y, och karm och dörrblad har därefter målats med linoljefärg från Wibo i denna kulör.

Figur 45. Linoljefernissat golv i bänkkvarter. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 46. Rengjort tak, läktarens undersida. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 47. Orgelhusets sida före åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 48. Orgelhusets sida ommålad. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 49. Sakristians dörr sedd från koret. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 50. Sakristians dörr med slitage kring nyckel och ring. Detta åtgärdades ej utan sågs som patina. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 51. Överliggarna i bänkkvarteren hade slagskador. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 52. Retuscheringar av slagskador i bänkkvarterets överliggare. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 53. Framskrapade äldre färglager på dörrkarmen i vapenhusets entré. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 54. Ny färgsättning av entrédörrar. Foto: Helén Sjökvist.

Korfönster

Korfönstrets gjutjärnsbåge och glas har varit illa av den kondens som uppkommer på fönstret på grund av stora temperaturskillnader. Den varma inomhusluften kondenserar på det kalla korfönstret, som till skillnad från kyrkans övriga fönster endast har enkelglas. Fönstret är nu rengjort. I ett senare skede är det tänkt att fönstret även skall åtgärdas med kittning samt förses med skyddsglas för att minska problemen med kondens och kallras. För detta skall tillstånd sökas från Länsstyrelsen.

Figur 55. Korfönstrets glasmålning är signerad Karl Lehnert, Stockholms glasmäleri 1925. Foto Eva Carlin.

Figur 56. Korfönstret var mycket nedsmutsat. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 57. Korfönstrets gjutjärnsbåge och glas har varit illa av den kondens som uppkommer på fönstret på grund av stora temperaturskillnader. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 58. Korfönstret efter rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 59. Detalj av korfönstret efter rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Vapenhuset

Sedan tidigare hade den nedre delen av väggarna i vapenhuset strukits med kulturkalkfärg eller dylikt. I sista strykningen blandades därför en liten del kulturkalkfärg i Gotlandskalken, som en förstärkning för avfärgningen av väggarna, ungefär upp till manshöjd. Underlaget var annars för sugande för att ge ett bra resultat med ren Gotlandskalk. I valvet har fyra strykningar utförts, medan väggarna i nedre delen strukits upp till åtta gånger.

Figur 60. Vapenhusets valv och västra vägg före rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 61. Vapenhusets södra vägg under läktartrappa under rengöring. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 62. Vapenhus, västra och norra väggen efter rengöring och lavering. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 63. Vapenhus, valv efter rengöring och lavering. Foto: Helén Sjökvist.

Inventarier

Flera inventarier har åtgärdats av konservator i samband med renoveringen. För dessa arbeten upprättas en separat konservatorsrapport. Epitafiet på södra väggen togs ned och rengjordes från mögel etc. och den äldre altartavlan på norra väggen har konserverats på ateljé.

Predikstolen är torrengjord med mjuk mikrofibertrasa invändigt och utvändigt. Orgelfasadens målade partier är rengjorda med triamoniumcitrat. Förgyllda delar är torrengjorda. Vissa infästningar av förgyllningar har utförts och några retuscher har gjorts med en neutral ton. Bland annat har infästningar gjorts på harpan som kröner fasaden samt på eldurnor och rankor.

Södra väggens epitafium har dammats av och rengjorts från mögelangrepp.

Figur 64. Rengjord predikstolskorg. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 65. Rengjort epitafium. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 66. Orgelfasaden är rengjord av konservator. Foto: Helén Sjökvist.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Barkaröby, geometrisk avmätning från 1691. Lantmäteristyrelsens arkiv akt T71-4:1.

Fotografier, tagna av Stig Jansson, från 1978 års renovering förvaras i församlingshemmet, Västerås Barkarö.

Otryckta källor

Hammarskiöld, Rolf. 2005. Karakterisering av Västerås Barkarö kyrka. Västerås stift.

Litteratur

Grau, O. 1754. *Beskrifning öfver Wästmanland med sina städer, härader och socknar*. Utg. Av: Västmanlands Allehanda. Nytryck 1904. Västerås.

Kilström, Bengt Ingmar. 1983. *Västerås Barkarö kyrka*. Västerås stifts kyrkoberivningskommitté nr 21. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	12010
Länsstyrelsen dnr:	433-9314-07
Fastighetsbeteckning:	Barkaröby 1:17
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Västerås Barkarö socken
Kommun:	Västerås
Ägare-beställare:	Västerås kyrkliga samfällighet Johanna Home
Konservator:	Västerås kyrkliga samfällighet Västerås Målerispectrum AB
Entreprenör	Stiftelsen Kulturmiljövård Helén Sjökvist
Antikvarisk medverkan:	Stora gatan 41 722 12 Västerås